

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

***Právo a kodifikace
Dějiny a osobnosti kodifikace
soukromého práva
1811-1937-2012***

(provází Ondřej Horák)

Kodifikace a zákoník

- kodifikace - označuje 1) proces vytváření, i 2) výsledek
- původce - J. Bentham (1748-1832) - právní teoretik, filosof, zastánce liberalismus a ulititarismu
- *codex* (resp. *caudex* = kmen, kláda) - různé významy, zvl. pro sbírku či soubor právních předpisů (např. Codex Theodosianus z 5. stol.n.l.)
- románské (franc. *Code*; ital. *Codice*; špaň. i port. *Código*), germánské (angl. *Code*, *codification*, dán. a nor. *Kode*; švéd. *Kod*) i slovanské (rus., ukr., bělorus. a pol. *Kodeks*)
- německy (*Gesetzbuch*), čeština (kniha zákonů - zákoník)

Kořeny a význam kodifikace

- byla výrazem autority, sjednocení, změny i stabilizace
- evropská (právní) kultura dodnes spočívá na židovsko-křesťanské a římské tradici
- kultura knihy/zákona - ať už perspektiva náboženská (**Mojžíš, Ježíš**) nebo právní (**Justinián**)
- dva hlavní zákonodárci - papež (*ius canonici, ius papale*) a císař (*ius civile, ius imperiale*)
- dva velké svody práva - *Corpus iuris canonici* a *Corpus iuris civilis*

***„Ustanovení občanského zákoníku
provázejí člověka po celý život.“***

Jaromír Sedláček,
profesor občanského práva
Masarykova univerzita, 30. léta 20. stol

Jak kodifikovat? Hlavní východiska NOZ *(dle důvodové zpráva)*

- respekt ke středoevropskému právnímu myšlení
- srovnání se s evropskou právní a kulturní konvencí
- rozchod s myšlenkovým světem socialistického práva

***Hlavní inspirační zdroj:
vládní návrh OZ 1936/37***

věcná práva 43 % (J. Miklas), dědické právo 78 % (M. Daduová)

Jak na soukromé právo?

- dlouhá a inspirativní tradice
- právo se sice neustále vyvíjí: *„Právo jest něco, co jest pro přítomnost sociálně užitečno.“*
(E. Tilsch, *Občanské právo, část všeobecná*³, 1925)
- přesto: *„právní cit v oboru, který nazýváme právem občanským, se v historické době jen velmi málo mění“*
(J. Krčmář, *Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník - Důvodová zpráva*, 1937)
- proto: s každou rekodifikací - velká odpovědnost (vůči přítomnosti, budoucnosti i minulosti)

Dějiny kodifikace v českých zemích /forma a obsah/

- 4 občanské zákoníky: 1811 (1502), VN 1937 (1369), 1950 (570), 1964 (510), 2012 (3081)
- ***forma (rozsah):***
  - „skulpturální“ kodifikační přístup („méně je více“)
- ***obsah (filosofická východiska, inspirační zdroje):***
  - přirozenoprávní, socialistické (materialistické) etc.
  - římskoprávní vlivy - vytvářelo „pevnou kostru pojmovou“ (Tilsch) - zvl. obligační právo
  - kanonické vlivy: zvl. rodinné právo a dědické právo
  - středoevropské (domácí) právní vlivy: rozdíl věcí movitých a nemovitých a zvl. zemské desky (pozemkové knihy, katastr)

Česko-rakouská kodifikace občanského práva (1753-1811)

Alegorie ABGB, Ignatz Pieschel,
1847-49, Muzeum v Ústí nad Labem

- dlouhý proces (řada komisí)
- nezanedbatelný domácí podíl (místy, osobnostmi či prameny)
- hl. osobnosti (referenti): Azzoni, Horten, Martini a Zeiller
- *Codex Theresianus* 1766 (8367) - kazuistika, spíše učebnice
- *Hortenova osnova* 1786 (2891 §) - zjednodušení
- vydán jeho 1. díl jako josefínský OZ (1786) - pouze práva osob (včetně rodinného)

- *Martiniho osnova* (1796) - rozhodující etapa, zjednodušení, zpřehlednění (1570 §)
  - vliv pruského *Allgemeines Landerecht (ALR)* z 1794: „*Und nun, wer wird es nicht sehr schwer und kützlicht finden, nach Homer eine Iliade zu schreiben?*“ *Martini*
- vydána jako: tzv. *Západohaličský OZ* (1797) - 1. moderní evropská kodifikace
- *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - ABGB* (1811)
  - kdo největší zásluhy na jeho vzniku?

Karl Anton von **Martini** x Franz von **Zeiller**

(1726-1800)

(1751-1828)

Vater

x *Geburtshilfer*

Všeobecný občanský zákoník (1811)

- patentem č. 946 Sb. z. s. (úvod a tři díly, 1502 §)
- Úvod: „O občanských zákonech vůbec“ (§ 1-14); Díl první: „O právu osobním“ (§ 15-284); Díl druhý: „O právu k věcem“ (§ 285-1341), první oddíl: „O právech věcných“ (§ 309-858), druhý oddíl: „O osobních právech k věcem“ (§ 859-1341); Díl třetí: „O ustanoveních společných pro práva osobní a práva věcná“ (§ 1342-1502) - např. promlčení a vydržení
- pro celé mocnářství mimo uherské země
- hl. rysy: 1) úplnost a výlučnost (ne obyčej, obecné právo,...)
2) jednotnost a obecná závaznost (ne partikulární)
3) uplatnění principů svobody, rovnosti a svrchovanosti
- inspirační zdroje: přirozené právo (nejen § 7 a 16, ale řada dalších), římské právo... (viz dále)

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Habent sua fata libelli...

Meziválečná rekodifikace občanského práva (1920-1937)

Jak kodifikovat?

- úvahy o rekodifikaci již před WW1
- recepce, dualismus, unifikace
- unifikace (sjednocení) - zvažováno několik způsobů:
  - a) rozšíření platnosti *ABGB*
  - b) mírná revize *ABGB* a rozšíření platn.
  - c) částečná unifikace
  - d) úplná unifikace spojená s mírnou modernizací
  - e) příprava zcela nové kodifikace

prof. Krčmář

Jak kodifikovat?

- úvahy při 100. výročí *ABGB*
- „Rozhodně dávám přednost nové Kodifikaci občanského práva před souhrnem oprav jednotlivých. Jako základní kmen látky bylo by užití práva, jak nyní se provádí... Získala by se pevná půda skutečného života. Dospělo by se k poznání, které otázky mají životný zájem a které části tradičního práva odumřely.“

Emanuel Tilsch (1866-1912)

Geneze meziválečné rekodifikace I.

- viz úvod důvodové zprávy (sekretář komise dr. Jan Srb)
- původně pouze profesori pražských PF - referenti 5 subkomitétů, dále zástupci ministerstev spravedlnosti a unifikací (zvl. prof. Rouček), soudců, advokátů, notářů
- subkomitét prof. Krčmáře - úvodní ustanovení, obecnou část obligací
- prof. Weisse - zbylé obligační právo
- prof. Kafky - rodinné právo
- prof. Stiebera - věcné právo
- prof. Svoboda - dědické právo
- práce subkomitétů 1920-21/23, výsledky tiskem

Geneze meziválečné rekodifikace II.

- zvláštní komise slovenských právníků zřízená v Bratislavě ministerstvem unifikací (1922-36) - předseda dr. Vladimír Fajnor, připomínky
- superevizní komise (1926-31), stejné složení, 321 schůzí, důvodová zpráva (1931)
- meziministerské připomínkové řízení (1934-35), 32 schůzí
- další práce 11/1935-3/1936 (30 schůzí) - noví členové komise (Sedláček, Swoboda), zvl. vypuštění rodinného práva
- 1937 vládní návrh OZ předložen Národ. shromáždění

Osobnosti rekodifikace

- 2 právní historici, 2 právní filosofové
- prof. Jan Krčmář (1877-1950) - občanské právo
- prof. Emil Svoboda (1878-1948) - občanské právo, právní filosofie
- prof. Miloslav Stieber (1865-1934) - právní dějiny
- prof. Egon Weiss (1880-1953) - antické a římské právo
- prof. Bruno A. Kafka (1881-1931) - občanské právo
- prof. František Rouček (1891-1967) - obchodní a směnečné právo
- prof. Ernst Swoboda (1879-1950) - občanské právo, právní filosofie

Jan Krčmář (1877-1950)

- * Praha, studia práv Praha a Lipsko
- profesor pražské právnické fakulty od r. 1907
- poradce na mírových jednáních
- děkan PrF UK 1916/17
- ministr školství 1926 a 1934-36
- hlavní osobnost rekodifikace občanského práva, podílel se na řadě dalších zákonů
- zpracoval celý systém občanského práva (5-dílná učebnice)

Jaromír Sedláček (1885-1945)

- * Slavkov u Brna, studia práv Vídeň, Praha, Berlín
- desetiletá justiční praxe
- profesor brněnské právnické fakulty od r. 1921
- děkan PrF MU 1926/27 a 1934/35
- člen komise pro superrevizi osnovy občanského zákoníku (1935-36)
- s prof. Roučkem hlavní redaktor šestidílného *Komentáře k čsl. obecnému občanskému zákoníku* (1935-37)

Charakteristika osnovy a inspirační zdroje

- hlavní zdroj **ABGB** - „měl býti jen upraven a zmodernizován“ - mírná revize
- orientačně podle důvodové zprávy -
- právní věda (54x)
- recipované rakouské předpisy (38x)
- československé předpisy (12x)
- judikatura (6x)
- recipované uherské právo/právo na Slovensku (2x)
- zahraniční úpravy - francouzský *Code civil* (1x), švýcarský *ZGB* (9x), německý *BGB* (23x), uherská osnova 1913 (7x) a vídeňská osnova mezinárodního práva soukromého jako celek

Co z geneze (meziválečné) rekodifikace vyplývá?

- kolektivní práce
- řada rozdílných přístupů, představ
- každý zákoník je kompromis
- nutnost kritického náhledu a seznámení se s dobovým kontextem

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Právní terminologie a její tvůrci

Terminologie I. (vznik)

- formování moderní terminologie (překlady)
- vývoj terminologie: názvy OZ/ABGB (zákon, občan)
- slova „zákon“, „zákonník“ původně náboženský podtext
Wsseobecná práwa městská (1787) – josefínský OZ
*Kniha práv nad přečiněnjmi hrdelnjmi a nad těžkými řádu
Městského (totiž Policie) přestupky* (1804)
*Kniha wsseobecných zákonů městských pro wssecky německé
dědičné země Mocnářství Rakauského* (1812)
Obecný zákoník občanský pro císařství Rakouské (1862 a 1872)
- opuštění latinských výrazů (výjimka 302 *universitas rerum*)

Terminologie II. (překladaelé OZ)

- průkopníci české právní terminologie a překlad termínu „*Privateigentum*“ či „*Eigentum*“:
- překladatel *Codexu Theresianus* (1769, ztracený) Jan Jiří Müller z Mühlensdorfu s pomocí Jana Nepomuka Faltina (*privátní vlastněnství*), překladatel *Constitutio Criminalis Theresiana* Jan Josef Zeberer (*soukromné vlastněnství*), hlavní překladatel josefínských zákonů Josef Valentin Zlobický (*vlastenství*), Jan Nejedlý (*vlastnost*), Josef Jungmann (*vlastnictví*), Pavel Josef Šafařík/Karel Jaromír Erben (*vlastenství a vlastnictví*)
- inspirace v starých domácích památkách či jiných slovanských jazycích (zvl. polština)

Terminologie III. (NOZ a tzv. slovakismy)

„Návrh zákoníku se vrací ke klasické (tradiční) české právní terminologii, od níž se občanské zákoníky z r. 1950 a 1964 postupně odvrátily zavedením jednak některých slovakismů při unifikaci českého a slovenského práva (např. „právní úkon“, „výpůjčka“, „neopomenutelný dědic“). ... Ale ani v tomto směru návrh nesleduje samoučelný purismus a bere v úvahu věcné důvody. (ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 53.)

commodatum x mutuum

- **ABGB/1811 (§ 971 a 983):** *(An)Leihe x Darleihen*
- **úřední překlad 1812 (§ 971 a 983):** *zápůjčka x půjčka*
- ***Juridisch-politische Terminologie... 1850:*** *výpůjčka x půjčka*
- **úřední překlad 1862 (§ 971 a 983):** *půjčka x zápůjčka*
- **OZ/1950 (§ 410 a 419):** *výpůjčka x půjčka*
- **OZ/1964/91 (§ 659 a 657):** *výpůjčka x půjčka*
- **OZ/2012 (§ 2193 a 2390):** *výpůjčka x zápůjčka*

Děkujeme za pozornost 😊